

Політичний консенсус як чинник сталого розвитку сучасного демократичного суспільства

Тупиця О. Л., Хабарєва К. К., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті проаналізовано інноваційні підходи щодо використання міждисциплінарного наукового пошуку для вирішення завдань сучасної політичної науки. Надано увагу предметному полю політичного консенсусу, у якому нормативні засади функціонування політичних інститутів набувають нового змісту. Розглянуто значення політико-інституційних вимог щодо встановлення консенсусу для легітимації транзитивних політичних режимів. З'ясовується результативність політичного консенсусу в умовах масштабних політичних криз. Визначено значення етапів досягнення політичного консенсусу для нових демократій, до яких належить і сучасна Україна. Метою статті є встановлення особливостей інтерпретації політичного консенсусу як чинника сталого демократичного розвитку суспільства. З'ясовано зміст теоретичних та методичних засад розвитку політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу. Встановлено зміст політичного консенсусу та його предмет, діяльність суб'єктів та об'єктів політичного консенсусу, які вступають між собою у взаємодії. Охарактеризовано також рівень загальної політико-правової культури консенсусних відносин, яка складається у кожному трансформаційному суспільстві. Виявлено особливості співвідношення політико-інституційного забезпечення політичного компромісу і політичного консенсусу. Оцінено значення політичного консенсусу, який передбачає стан всезагальної згоди політичних суб'єктів у межах прийняття макрополітичного рішення. Надано увагу просуванню політичного компромісу у трансформаційних суспільствах у сучасній політичній науці. Проаналізовано чинники політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу визначають необхідність прийняття спільних рішень окремими гілками влади та тимчасовими органами влади.

Ключові слова: *політичний консенсус; перехідне суспільство; політичний компроміс; сталий розвиток; політичні інститути; демократичне суспільство*

Political consensus as a factor of sustainable development of the contemporary democratic society

Tupitzya O. L., Khabarjeva K. K., Oles Honchar Dnipro National University

The article examines innovative approaches to the use of interdisciplinary scientific research for solving the problems of contemporary political science. Attention has been given to the subject area of political consensus, in which the normative principles of the political institutes functioning acquire new meaning. The importance of political-institutional requirements for consensus-building for the legitimation of transitive political regimes is considered. The effectiveness of political consensus in the context of large-scale political crises is clarified. The importance of the stages of achieving political consensus for the new democracies, including the modern Ukraine, is determined. The purpose of the article is to establish the peculiarities of the interpretation of political consensus as a factor in the sustainable democratic development of society. The content of the theoretical and methodological foundations for the development of political and institutional support of political consensus is elucidated. The content of political consensus and its subject, activity of subjects and objects of political consensus, which interact with each other, is established. The level of the general political and legal culture of consensus relations, which is formed in each transformational society, is also characterized. The features of the political-institutional balance of political compromise and political consensus are revealed. Evaluated the importance of political consensus implies the state of universal consent of political actors within the framework of the adoption of macro-political decision. The attention was paid to promoting a political compromise in transformational societies in modern political science. The factors of political and institutional support of political consensus are analyzed, which determine the necessity of making joint decisions by separate branches of power and interim authorities. The processes were studied when the collegial consensus decision-making was established, which determined the joint political responsibility of political actors and the entire population of the country or another country that enjoyed political and legal sovereignty.

The attention paid to the constitutional forms of political and institutional provision of political consensus determines the need for joint decisions by separate branches of power and interim authorities.

It has been established that, unlike other political and legal acts regulating the functioning of statehood within individual countries and regions of the world, acts that are part of political and institutional support of political consensus should regulate the number of subjects of consensus and its results.

It is determined that, in general, the political and institutional provision of political consensus in developed democracies forms a basic model of consensual democracy in which minority rights are provided with a high level of consultation and fulfillment of interests.

It was clarified that normative-legal acts belong to the sphere of political-institutional support of political consensus not through the content, which contains specific means of regulation concerning the stage of formation of political consensus.

Keywords: *political consensus; transitional society; political compromise; sustainable development; political institutions; democratic society*

Политический консенсус как фактор устойчивого развития современного демократического общества

Тупица О. Л., Хабарева Е. К., Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара

В статье проанализированы инновационные подходы по использованию междисциплинарного научного поиска для решения задач современной политической науки. Предоставлено внимание предметному полю политического консенсуса, в котором нормативные основы функционирования политических институтов приобретают новый смысл. Рассмотрены значение политико-институциональных требований по установлению консенсуса для легитимации транзитивных политических режимов. Выясняется результативность политического консенсуса в условиях масштабных политических кризисов. Определены значения этапов достижения политического консенсуса для новых демократий, к которым относится и современная Украина. Целью статьи является установление особенностей интерпретации политического консенсуса как фактора устойчивого демократического развития общества. Выяснено содержание теоретических и методических основ развития политико-институционального обеспечения политического консенсуса. Установлено содержание политического консенсуса и его предмет, деятельность субъектов и объектов политического консенсуса, которые вступают между собой во взаимодействие. Охарактеризованы также уровень общей политико-правовой культуры консенсусных отношений, которая складывается в каждом трансформационном обществе. Выявлены особенности соотношения политико-институционального обеспечения политического компромисса и политического консенсуса. Оценены значения политического консенсуса, который предполагает состояние всеобщего согласия политических субъектов в пределах принятия макрополитических решений. Предоставлено внимание продвижению политического компромисса в трансформационных обществах в современной политической науке. Проанализированы факторы политико-институционального обеспечения политического консенсуса определяют необходимость принятия совместных решений отдельными ветвями власти и временными органами власти.

Ключевые слова: *политический консенсус; переходное общество; политический компромисс; устойчивое развитие; политические институты; демократическое общество*

Постановка проблеми.

Встановлення особливостей демократичної політичної стабільності в Україні та інших перехідних державах потребує аналізу політико-інституційних механізмів досягнення політичної згоди. Інноваційним підходом у цьому дослідному напрямку є використання міждисциплінарного наукового пошуку для вирішення завдань сучасної політичної науки [1]. У цьому контексті істотне значення для наукової розробки політологічних проблем має пояснювальний потенціал політико-правового аналізу. Завдяки йому на предметному полі політичного консенсусу нормативні

засади функціонування політичних інститутів набувають нового змісту. Зокрема, розкриваються засади обґрунтованості, притаманні легітимним правовим нормам.

Актуальність вивчення політико-інституційних технологій досягнення та підтримання політичного консенсусу визначається тенденціями змін в інституційних основах політичних відносин, пов'язаних зі специфікою встановлення демократії у різних регіонах сучасного світу. Перед політичними партіями, громадськими організаціями та групами інтересів постає завдання досягнення консенсусу щодо широкого кола питань стратегічного розвитку суспільства в

умовах викликів, які продукує «вулична демократія». За таких умов вирішального значення набувають політико-інституційні засоби досягнення згоди та взаємних поступок заради збереження системної стабільності.

Вирішальне значення для легітимації транзитивних політичних режимів відіграють політико-інституційні вимоги встановлення консенсусу, які є результативними в умовах масштабних політичних криз [5]. У цьому аспекті також потребує належного політологічного осмислення політико-інституційна взаємодія влади та опозиції, яка регламентується положеннями конституцій та інших законодавчих актів.

Політичні домовленості та консультації, які визначають досягнення консенсусу, мають різний ступінь регламентації, залежний від національних умов. Однак саме політико-інституційний процес створює умови для обґрунтування позицій та представництва інтересів у формальному режимі [2]. Встановлення нормативно обґрунтованих (тобто стандартизованих, системних та взаємопов'язаних) етапів досягнення політичного консенсусу є нагальною потребою для нових демократій, до яких належить і сучасна Україна. У цих країнах демократичні політичні процеси нерідко є динамічними та стихійними, що наражає на небезпеку втрати загальної керованості суспільним розвитком [3].

Актуальність дослідження політико-інституційних особливостей політичного консенсусу посилюється інтенсивними пошуками засобів ціннісної гомогенізації суспільства. Досягнення політичного консенсусу внаслідок дії легітимних процедур та обговорень підвищує загальний рівень правової культури.

Наукове значення проблеми політико-інституційних умов досягнення політичної згоди розкривається також у контексті формування громадянського суспільства. В умовах сучасної України політико-інституційні технології політичного консенсусу здатні забезпечити належний рівень діалогу та зворотний зв'язок між владою та громадянами.

Аналіз досліджень та публікацій.

Провідні аспекти політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу були розроблені такими вітчизняними та зарубіжними дослідниками, як Д. Вітман, А. Даунс, О. Батриченко, Д. Бурдо, Д. Бренен, Д. Кавана, А. Глухова, В. Кобильник, В. Кривошеїн, С. Наумкіна, К. Керсон, І. Климкова, П. Олівер, Ф. Рудич, М. Хогаард, Г. Щедрова. Однак залишаються не-

вивченими ключові аспекти впливу політичного консенсусу на сталий розвиток.

Метою статті є встановлення особливостей інтерпретації політичного консенсусу як чинника сталого демократичного розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу.

У ході масштабних політологічних досліджень було встановлено зміст теоретичних та методичних засад розвитку політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу. Сучасні правознавчі дослідження розглядають політико-інституційне забезпечення як комплекс законодавчих актів, які визначають умови політичного консенсусу та згоди між гілками влади та учасниками процесів прийняття державних рішень. Політологічні школи дослідження політико-правових процесів включають до обсягу політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу також зміст політичного консенсусу та його предмет, діяльність суб'єктів та об'єктів політичного консенсусу, які вступають між собою у взаємодію, а також загальну політико-правову культуру консенсусних відносин, яка складається у кожному трансформаційному суспільстві. На основі аналізу співвідношення політико-інституційного забезпечення політичного компромісу і політичного консенсусу встановлено, що політичний консенсус передбачає стан всезагальної згоди політичних суб'єктів в межах прийняття макрополітичного рішення. Це включає також і ідеологічний консенсус. Політичний компроміс є конкретним узгодженням інтересів сторін у межах певної політичної ситуації [4].

Політичний компроміс у трансформаційних суспільствах у сучасній політичній науці є явищем тимчасової ситуаційної згоди, яка має не тривалий характер. Політико-інституційне забезпечення політичного компромісу і політичного консенсусу відрізняється рівнем законодавчих актів, процедурами та умовами укладення консенсусу, зокрема кількістю осіб, які беруть участь у прийнятті рішення [5].

Основу методологічного розгляду політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу становить інституційний підхід, який у сучасній політичній науці концентрує увагу на основних суб'єктах досягнення політичної згоди, якими на теперішній час є макрополітичні інститути. У вузькому політологічному значенні політико-інституційне забезпечення політичного консенсусу визначається як сукупність норм,

які визначають передумови та спонукають сторони до прийняття консенсусних рішень.

Еволюція засобів політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу в умовах демократії має тривалий період розвитку. В ході роботи встановлюється зв'язок між республіканською формою правління та діяльністю політичних інститутів, та визначається політичний консенсус як одна з базових умов функціонування демократичної політичної системи. В межах установчих законодавчих актів, зокрема конституційних актів Великобританії, Французької республіки тощо, коли закладалося колегіальне консенсусне прийняття рішень, яке визначало спільну політичну відповідальність політичних акторів та всього населення тієї чи іншої країни, якій належав політичний і правовий суверенітет. Це дозволяє стверджувати, що політико-інституційне забезпечення політичного консенсусу є одним із найдавніших підвалин демократичного політичного розвитку.

Конституційні форми політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу визначають необхідність прийняття спільних рішень окремими гілками влади та тимчасовими органами влади. Консенсус розглядається як передумова легітимності прийнятих рішень та політичної відповідальності, яку беруть на себе його суб'єкти [6]. У конституційних актах визначається і зміст політичного консенсусу, яким є єдність основних органів влади у тлумаченні тієї чи іншої політико-правової норми. В цілому конституційний рівень політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу поєднує як імператив забезпечення легітимності влади, так і можливість представництва інтересів у межах законних процедур.

Специфіка політико-правових актів, які становлять основу нормативно-правового обґрунтування політичного консенсусу полягає в їх подвійній динамічно-статичній природі [7]. З одного боку, конституційні правові акти та акти загальнонаціонального рівня також міжнародні акти, які формують основу політико-інституційного забезпечення є актами, які є предметом змін в установчий період функціонування політичної системи. Разом із тим вказані акти мають існувати не змінними протягом довгого періоду для того, щоб забезпечувати стабільність всієї системи протягом тривалого періоду. На відміну від інших політико-правових актів, які регулюють функціонування державності в межах окремо взятих країн та регіонів світу, акти, які входять до політико-інституційного забезпечення

політичного консенсусу, мають регламентувати кількість суб'єктів консенсусу та його результати. Конституційні акти містять, як правило, систему норм, які є елементами системи запобігання дестабілізації політичної системи. Такими елементами є арбітральна роль голів держави та апеляція до судової гілки влади.

Окремим чинником політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу є регіональне та субнаціональне законодавство, яке акцентує увагу на дорадчих функціях та органів місцевого самоврядування. Засобами легітимзації політичного консенсусу є законодавчі акти, які визначають процедури проведення референдумів, позачергових виборів тощо [6].

Міжнародні політико-правові акти, які становлять систему політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу, виступають чинниками співставлення національних та міжнародних норм із метою забезпечення кращих зразків та провідних тенденцій нормативно-правового регулювання в низці країн світу, наприклад, у сучасному ЄС.

У цілому політико-інституційне забезпечення політичного консенсусу в країнах в країнах розвиненої демократії формує базову модель консенсусної демократії, в якій права меншості забезпечені високим рівнем консультацій і виконання інтересів.

Напрямки інноваційного перетворення політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу в трансформаційному суспільстві визначаються в межах загальної тенденції модернізації політичних інститутів, яке розкривається у зміні поведінки політичних акторів, підвищенні рівня їх правової культури, зокрема у зміні підходів до вирішення конфліктів. В цій ситуації консенсусна альтернатива політики виступає вагомим елементом стримування неконструктивної поведінки та забезпечення узгодження інтересів на тривалий період. Модернізаційна парадигма політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу передбачає удосконалення політико-правових підстав політичного консенсусу протягом обмеженого періоду і часу інтенсивної правотворчості. Це зміни до конституції, прийняття необхідних законів тощо. Особливо ці процеси розкриваються на прикладі європейської інтеграції, і коли прийняття нових членів передбачає формування широкого політичного консенсусу у суспільстві стосовно зовнішньополітичного курсу та внутрішніх перетворень у державі.

У перехідних країнах вагомим значення набувають політико-правові ініціативи як чинник забезпечення інтересів широких верств населення і громадянського суспільства. Політико-правові ініціативи є чинником посилення динаміки модернізаційних процесів у галузі політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу.

Дослідженням встановлено, що політико-правові акти, які становлять основу політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу, пов'язані не лише з суто процедурними особливостями прийняття рішень, але й з усіма сферами життєдіяльності суспільства. Законодавчі акти соціально-економічного спрямування покликані втілювати в життя певний курс або здійснити розгорнуту реалізацію досягнутих консенсусних угод [8]. Також надають можливості формування міцної консенсусної бази за рахунок задоволення інтересів широких верств населення.

Таким чином, встановлено, що нормативно-правовим обґрунтуванням політичного консенсусу у демократичній політичній системі є будь-який вибір правотворчої діяльності, який спрямований на забезпечення консенсусу [9]. Це й закони, постанови різних органів державної влади, розпорядчі документи та інше. Таким чином, нормативно-правові акти належать до сфери політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу не через зміст, в якому містяться конкретні засоби регулювання щодо стадії становлення політичного консенсусу, але і через зв'язок із політичними цілями угод, що укладаються в зв'язку з політичними процесами, які розгортаються на їх основі.

Інноваційне перетворення політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу розглядалося у роботі в межах парадигм демократизації і політичної модернізації. Інтереси та перебіг вказаних процесів макрополітичного рівня визначають можливість одночасної зміни великої кількості правових актів в умовах, коли здійснюються радикальні реформи. Фактично, в країнах Центральної та Східної Європи прийняття нових (старих) конституцій та адаптація законодавства до норм Європейського Союзу були ознакою перемоги про демократичних сил внаслідок політичної кризи періоду оксамитових революцій. Однак запроваджені правові інновації забезпечили формування широкого національного консенсусу як підґрунтя консенсусу політичних еліт. Напрямами вдосконалення

нормативно-правового обґрунтуванні політичного консенсусу є демократизація прийняття рішень, забезпечення прозорості та відкритості всіх політичних обговорень, забезпечення звітності всіх колегіальних та виборних органів влади. В інноваційній сфері політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу є також залучення громадськості до процесів легітимації політичних норм, прийнятих в період реалізації антикризових стратегій у трансформаційних суспільствах. Досить радикальним шляхом реалізації політичного консенсусу є надання права вето для опозиційних політичних сил або політичної меншості у парламентах, законодавчих зборах із метою підтвердження та підтримки тих чи інших консенсусних рішень.

Взаємозв'язок результатів політичного консенсусу та засобів його політико-інституційного забезпечення простежується на основі аналізу країн, які пройшли період демократизації та дійшли до рівня сталих демократичних політичних систем із самовідтворенням громадянського суспільства і демократичної політико-правової культури. В цьому контексті важливим є матеріал країн Західної Європи, зокрема, Іспанії, Португалії та Греції, в яких результатом політичного консенсусу став перехід до парламентарних форм правління. Крім того, способом встановлення загальнонаціонального політичного консенсусу в Іспанії стала автономістська, федералістська модель державного устрою, яка забезпечувала формування загальнонаціонального консенсусу на основі консенсусу місцевих та регіональних спільнот. В країнах Центральної та Східної Європи співвідношення результатів політичного консенсусу і політико-інституційного забезпечення полягає у застосуванні політико-ідеологічних підходів до визначення мотивів політичної діяльності та консенсусної норми творчості.

Матеріал сучасних країн ЄС засвідчив, що встановлення національного консенсусу можливе на основі інкорпорації частини територій до нової нормативно-правової реальності. При цьому стара соціалістична нормативна система не враховувалася і не включалася до систем нових демократичних держав, а повністю скасовувалася. Такий радикальний підхід забезпечив єдність правового та політичного простору і визначив можливості для встановлення демократичного консенсусу на основі цінностей національної консолідації. При цьому соціальний чинник відходив на другий план, ставав другорядним.

Роль та місце політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу для політичної системи України розкривається за такими напрямками вітчизняного політичного процесу, як консолідація громадянського суспільства, розподіл повноважень між гілками влади, контроль суспільства над діяльністю держави. В цих напрямках наявні риси, які потребують узгодження інтересів та діяльності на основі формальних процедур та уникнення конфліктності.

Політична система сучасної України потребує комплексного реформування, яке, як свідчать події на майдані, можливе лише за умови суспільної злагоди та громадянського миру. Консолідація громадянського суспільства передбачає наявність мережі громадських слухань і обговорень із можливістю внесення пропозицій для розгляду органами державної влади та місцевого самоврядування [10]. Політико-інституційне забезпечення цих позицій здійснюється в основному на основі Конституції України, в якій міститься положення про свободу виразу думок, а також законів про громадські слухання. Водночас крім формальних нормативно-правових актів необхідним є поширення практики політичного консенсусу та збільшення кількості ситуацій фактичного одностайного, тобто на основі широкої згоди і підтримки абсолютної більшості учасників прийняття рішень.

Розподіл повноважень між гілками влади в сучасній Україні також потребує нормативно-правових змін у таких актах, як регламенти Верховної Ради та діяльності міністерств і відомств. Питання досягнення одностайності залишається відкритим для регламенту діяльності парламентських комітетів, засідань фракцій політичних сил, що вимагає більш ретельної розробки процедур та умов ухвалення консенсусних рішень. У відносинах взаємодії між гілками влади, передусім між виконавчою та законодавчою, коли необхідно прийняття окремих законодавчих актів, які визначають терміни та умови ухвалення спільних рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Братасюк В. М. Інтелектуальний консенсус епохи і розвиток правового мислення / В. М. Братасюк // Пробл. філософії права. – 2003. – Т. 1. – С. 116-121.
2. Бусленко В. В. Досягнення консенсусу між владою і політичною опозицією в контексті процесів євроінтеграції (зарубіжний досвід та українські реалії) / В. В. Бусленко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. – 2010. – Т. 131, вип. 118. – С. 88-92.
3. Головатий М. Підготовка молоді політичної еліти як дієвий засіб розвитку політичного консенсусу / М. Головатий // Політ. менеджмент. – 2007. – Спец. вип. – С. 62-71.
4. Дацаківська О. Ю. Проблема легітимності політичної влади: основні концептуальні підходи / О. Ю. Дацаківська // Вісн. Львів. ун-ту. Сер.: Філософ. науки. – 2006. – Вип. 9. – С. 240-249.
5. Кіянка І. Ідеї консенсусу і компромісу в процесі реалізації політичних рішень / І. Кіянка, В. Поліщук // Вісн. Львів. ун-ту. Сер.: Міжнар. відносини. – 2006. – Вип. 17. – С. 85-92.
6. Ле Чунг Киен. Политический консенсус в избирательном процессе Вьетнама / Ле Чунг Киен, Хоанг Суан Киен // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 38. – С. 672-678.

Забезпечення функціонування механізмів громадського контролю за діяльністю органів державної влади вимагає уточнення складових положень щодо проведення загальнонаціональних та місцевих референдумів, громадських зборів та значення цих документів [11]. Політико-інституційне забезпечення громадського контролю передбачає отримання певних наслідків на основі діяльності засобів масової інформації та необхідності реагування органів влади на звернення громадян, що потребує також додаткової нормо творчості. Таким чином у межах функціонування політичної системи сучасної України наявні перспективи нормативно-правового удосконалення не лише у сфері нормо творчості, але і у сфері інформування і поширення консенсусних зразків у політичній свідомості громадян.

Оптимізація політико-інституційного забезпечення політичного консенсусу в сучасній Україні має здійснюватися на таких основних рівнях: на макрополітичному рівні політичний консенсус має стати невід'ємною складовою прийняття рішень в усіх резолютивних частинах колективних обговорень та ухвалення відповідальних рішень на рівні окремих галузевих органів та інститутів політичної системи. Політико-інституційне забезпечення політичного консенсусу має здобути втілення в межах конкретних процедур та умов висловлювання думки учасників та її врахування на рівні конкретних територіальних громад. Політико-інституційне забезпечення політичного консенсусу має зосередитись на наблизенні консенсусних процедур до конкретних процесів життєдіяльності місцевих громад.

Висновки.

Таким чином, у ході дослідження встановлено, що консолідація українського суспільства на основі демократичних цінностей є можливою лише на основі істотної формалізації громадсько-політичної діяльності, яка вимагає консенсусних засад прийняття рішень у межах внутрішньо-партійного життя, функціонування колегіальних органів виконавчої та законодавчої влади.

7. Мірошніченко Ю. Р. Юридичні механізми ухвалення консенсусних рішень у міжнародній та українській практиці (порівняльно-правовий аспект) / Ю. Р. Мірошніченко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 6. – С. 47-53.
8. Пирога І. С. Державне регулювання економіки: від протизваг до консенсусу / І. С. Пирога, С. С. Пирога. – Луцьк, 2003. – 104 с.
9. Потураєв М. Консенсусний потенціал політичної комунікації / М. Потураєв // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. – 2005. – Вип. 27. – С. 219-224.
10. Яковенко Т. Соціальне буття людини: від нестабільності до сталості / Т. Яковенко // Вісн. Львів. ун-ту. Сер.: Філософ. науки. – 2011. – Вип. 14. – С. 64-70.
11. Gelderloos P. Consensus: A New Handbook for Grassroots Political, Social and Environmental Groups / P. Gelderloos. Tucson, AZ: See Sharp Press, 2006. – 124 p.

REFERENCES

1. Bratasiuk, V.M. (2003). Intelktualnyi konsensus epokhy i rozvytok pravovoho myslennia [The intellectual consensus of the era and the development of legal thinking]. *Probl. filosofii prava, 1*, 116-121 [in Ukrainian].
2. Buslenko, V.V. (2010). Dosiahnennia konsensusu mizh vladoiu i politychnoiu opozytisiei v konteksti protsesiv yevrointehratsii (zarubizhnyi dosvid ta ukraïnski realii) [Achieving consensus between the authorities and political opposition in the context of the processes of European integration (foreign experience and Ukrainian realities)]. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]*, 131 (118), 88-92 [in Ukrainian].
3. Holovaty, M. (2007). Pidhotovka molodoi politychnoi elity yak diievyi zasib rozvytku politychnoho konsensusu [Preparation of the Young Political Elite as an Effective Tool for the Development of Political Consensus] *Polit. Menedzhment*, 62-71 [in Ukrainian].
4. Dashchakivska, O.Yu. (2006). Problema lehitymnosti politychnoi vlady: osnovni kontseptualni pidkhody [The problem of legitimacy of political power: the main conceptual approaches]. *Visn. Lviv. un-tu. Ser. Filosof. Nauky*, 9, 240-249 [in Ukrainian].
5. Kiianka, I. (2006). Idei konsensusu i kompromisu v protsesi realizatsii politychnykh rishen [Ideas of consensus and compromise in the process of implementing political decisions]. *Visn. Lviv. un-tu. Ser. Mizhnar. Vidnosyny*, 17, 85-92 [in Ukrainian].
6. Le Chunh Kyen (2007). Polytycheskyi konsensus v yzbyratelnom protsesse Vetnama [Political Consensus in the Election Process of Vietnam]. *Derzhava i pravo. Yuryd. i polit. nauky: zb. nauk. pr.*, 38, 672-678 [in Ukrainian].
7. Miroshnychenko, Yu.R. (2013). Yurydychni mekhanizmy ukhvalennia konsensusnykh rishen u mizhnarodnii ta ukraïnskii praktysii (porivnialno-pravovyi aspekt) [Legal mechanisms for the adoption of consensus decisions in international and Ukrainian practice]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 6, 47-53 [in Ukrainian].
8. Pyroha, I.S. (2003). *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky: vid protyvah do konsensusu [State regulation of the economy: from counterweights to consensus]*. Lutsk [in Ukrainian].
9. Poturaiev, M. (2005). Konsensusnyi potentsial politychnoi komunikatsii [Consensus Potential of Political Communication]. *Nauk. zap. In-tu polit. i etnonats. Doslidzh.*, 27, 219-224 [in Ukrainian].
10. Iakovenko, T. (2011). Sotsialne buttia liudyny: vid nestabilnosti do stalosti [Social existence of man: from instability to permanence]. *Visn. Lviv. un-tu.*, 14, 64-70 [in Ukrainian].
11. Gelderloos, P., & Ariz, T. (2006). *Consensus: A New Handbook for Grassroots Political, Social and Environmental Groups*. See Sharp Press.

Тупиця Олег Леонідович

Доктор політичних наук, професор
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара
49010, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Email: profkomdnu2008@ukr.net

Tupitzya Oleg

Doctor of Political Sciences, Professor
Oles Honchar Dnipro National University
72, Gagarin Av., Dnipro, 49010, Ukraine

Хабарєва Катерина Костянтинівна

Кандидат політичних наук, докторант
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара
49010, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Email: kafpoldnu@ukr.net

Khabarivka Kateryna

Ph.D. in Political science, Doctoral student
Oles Honchar Dnipro National University
72, Gagarin Av., Dnipro, 49010, Ukraine

Цитування: Тупиця О. Л. Політичний консенсус як чинник сталого розвитку сучасного демократичного суспільства / О. Л. Тупиця, К. К. Хабарєва // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 10. – С. 121-127.

Citation: Tupitzya, O.L. & Khabarivka, K.K. (2018). Politychnyi konsensus yak chynnyk staloho rozvytku suchasnoho demokratychnoho suspilstva [Political consensus as a factor of sustainable development of the contemporary democratic society]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(10), 121-127.

Стаття надійшла / Article arrived: 04.09.2018

Схвалено до друку / Accepted: 07.10.2018